

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

(יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי כִּן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גְּדוֹל: (יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרָי כִּן יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גְּדוֹל: (יד) וְאִם יָת עָמָא דִּיפְלַחוּן בְּהוּן דִּיין אָנָּא וּבְתַר כֵּן יִפְקוּן בְּקִנְיָנָא סְגִי:

(טו) וְאִתְּהָ תִּבּוּא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבְּר בְּשִׂיבָה טוֹבָה: (טו) וְאִתְּהָ תִּבּוּא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבְּר בְּשִׂיבָה טוֹבָה: (טו) וְאִתְּ תִיעוּל לְוֹת אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּתְקַבְּר בְּסִיבּוֹ טָבָא: (טז) וְדוֹר רְבִיעִי יִשׁוּבוּ הִנֵּה כִּי לֹא שָׁלֵם עוֹן הָאֲמֹרִי עַד הִנֵּה: (טז) וְדוֹר רְבִיעִי יִשׁוּבוּ הִנֵּה כִּי לֹא שָׁלֵם עוֹן הָאֲמֹרִי עַד הִנֵּה: (טז) וְדָרָא רְבִיעָאָה יְתִיבוּן חָכָא אָרִי לֹא שָׁלוֹם חוּבָא דְאֲמוּרָאָה עַד כְּעוֹן:

(יז) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עֵשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עֶבֶר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה: (יז) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עֵשֶׂן וְלִפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עֶבֶר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה: (יז) וְהוּוּה שְׁמֵשׁא עֲלֵת וְקִבְלָא הוּוּה וְהָא תַנּוּר דְתַנּוּן וּבְעוּר דְאֲשֵׁתָא דִי עָדָא בֵּין פְּלַגִּיא הָאֵלִיין:

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנְּהָר הַגְּדֹל נְהַר אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזָרְעֶךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנְּהָר הַגְּדֹל נְהַר פְּרָת: (יח) בַּיּוֹמָא הַהוּא גְזַר יְיָ עִם אַבְרָם קִים לְמִימְרָ לְבָנֵיהּ יְהִיבִית יֵת אֲרַעָא דְרָא מִן נְהַרָא דְמִצְרַיִם וְעַד נְהַרָא רְבָא נְהַרָא פְּרָת:

(יט) אֶת הַקִּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי וְאֶת הַקְּדַמְנִי: (יט) אֶת הַקִּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי וְאֶת הַקְּדַמְנִי: (יט) יֵת שְׁלִמְאִי וְיֵת קְנִזִּי וְיֵת קְדַמְנִי:

(כ) וְאֶת הַחֲתִי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הַרְפָּאִים: (כ) וְאֶת הַחֲתִי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הַרְפָּאִים: (כ) וְיֵת חֲתִיאִי וְיֵת פְּרִזִּיאִי וְיֵת גְּבַרָאִי:

(כא) וְאֶת הָאֲמֹרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַגְּרָגְשִׁי וְאֶת הַיְבוּסִי: (כא) וְאֶת הָאֲמֹרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַגְּרָגְשִׁי וְאֶת הַיְבוּסִי: (כא) וְיֵת אֲמוּרָאִי וְיֵת כְּנַעֲנָאִי וְיֵת גְּרָגְשִׁיאִי וְיֵת יְבוּסָאִי:

(א) וְשָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֵה שְׂפָחָה מִצְרַיִת וְשִׁמְהָ הָגָר: (א) וְשָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֵה שְׂפָחָה מִצְרַיִת וְשִׁמְהָ הָגָר: (א) וְשָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם לֹא יִלְדָת לֵיהּ וְלֵה אֲמִתָּא מִצְרַיִתָא וְשִׁמְהָ הָגָר:

(ב) וְתֹאמַר שָׂרִי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצַרְנִי יְהוָה מִלְּדַת בֵּא נָא אֶל שְׂפָחָתִי אוֹלִי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרִי: (ב) וְתֹאמַר שָׂרִי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצַרְנִי יְהוָה מִלְּדַת בֵּא נָא אֶל שְׂפָחָתִי אוֹלִי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרִי: (ב) וְאֲמַרְת שָׂרִי לְאַבְרָם הֵא כְעוֹן מִנְּעִנִי יְיָ מִלְּמִילְד עוֹל כְּעוֹן לְוֹת אֲמִתִּי מֵאִים אֲתִבְנִי מִנְּהּ וְקִבִּיל אַבְרָם לְמִימְרָ שָׂרִי:

(ג) וְתִקַּח שָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם אֶת הָגָר הַמִּצְרַיִת שְׂפָחָתָהּ מִקֶּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֵׁבַת אַבְרָם בְּאָרֶץ כְּנָעַן וְתִתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִשָּׁה לוֹ לְאִשָּׁה: (ג) וְתִקַּח שָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם אֶת הָגָר הַמִּצְרַיִת שְׂפָחָתָהּ מִקֶּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֵׁבַת אַבְרָם בְּאָרֶץ כְּנָעַן וְתִתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִשָּׁה לוֹ לְאִשָּׁה: (ג) וְדִבְרַת שָׂרִי אֲשֶׁת אַבְרָם יֵת הָגָר מִצְרַיִתָא אֲמִתָּהּ מִסוּף עֶשֶׂר שָׁנִין לְמִתְבַּב אַבְרָם בְּאָרַעָא דְכְנַעַן וַיְהִיבֵת יֵתָה לְאַבְרָם בְּעִלָּה לֵיהּ לְאִתְּוּ:

(ד) וַיָּבֵא אֶל הָגָר וְתַהֲר וְתִרָא כִּי הִרְתָּה וְתִקַּל גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ: (ד) וַיָּבֵא אֶל הָגָר וְתַהֲר וְתִרָא כִּי הִרְתָּה וְתִקַּל גְּבֻרָתָהּ בְּעֵינֶיהָ: (ד) וְעַל לְוֹת הָגָר וְעַדִּיאַת וְחֻזַת אָרִי עַדִּיאַת וְקַלַת רְבִנְתָהּ בְּעֵינֶיהָ:

(ה) וְתֹאמַר שָׂרִי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שְׂפָחָתִי בְּחִיקָה וְתִרָא כִּי הִרְתָּה וְאִקַּל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ: (ה) וְתֹאמַר שָׂרִי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

- עלֶיךָ אָנֹכִי נִתְּתִי שְׂפָחְתִּי בְּחִיקֶךָ וַתֵּרָא כִּי הִרְתָּה וְאָקֵל בְּעֵינַיִךָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ: (ח) וְאָמַרְתָּ שְׂרִי לְאַבְרָם דִּין לִי עֲלֶיךָ אֲנִי יְהִיבִית אִמְתִּי לָךְ וְחֹזֶת אָרִי עָדִיאת וְקִלִּית בְּעֵינַיִךָ דִּין יְיָ בֵּינִי וּבֵינֶיךָ:
- (י) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שְׂרִי הִנֵּה שְׂפָחְתְּךָ בְּיָדְךָ עָשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶנָּה שְׂרִי וְתִבְרַח מִפְּנֵיהֶּ: (י) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שְׂרִי הִנֵּה שְׂפָחְתְּךָ בְּיָדְךָ עָשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וְתַעֲנֶנָּה שְׂרִי וְתִבְרַח מִפְּנֵיהֶּ: (י) וַאֲמַר אַבְרָם לְשְׂרִי הֲאֵ אִמְתִּיךָ בְּיָדְךָ עֲבִידִי לָהּ כְּדַתְּקִין בְּעֵינֶיךָ וְעֵנִיתָה שְׂרִי וְעָרַקְתָּ מִקְדָּמָה:
- (י) וַיִּמְצְאָה מִלְּאָה יְהוָה עַל עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר: (י) וַיִּמְצְאָה מִלְּאָה יְהוָה עַל עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר: (י) וְאִשְׁכַּחַה מִלְּאָכָא דִּינִי עַל עֵינָא דְמִיָּא בַּמִּדְבָּרָא עַל עֵינָא בְּאַרְחָא דְחַגְרָא:
- (ח) וַיֹּאמֶר הֲגַר שְׂפָחַת שְׂרִי אִי מִזֶּה בָּאת וְאַנְהָ תִּלְכִּי וְתֹאמַר מִפְּנֵי שְׂרִי גְבַרְתִּי אָנֹכִי בְּרַחֲתָ: (ח) וַיֹּאמֶר הֲגַר שְׂפָחַת שְׂרִי אִי מִזֶּה בָּאת וְאַנְהָ תִּלְכִּי וְתֹאמַר מִפְּנֵי שְׂרִי גְבַרְתִּי אָנֹכִי בְּרַחֲתָ: (ח) וַאֲמַר הֲגַר אִמְתָּא דְשְׂרִי מִנֵּן אַתְּ אֲתִיָּא וְלֹאן אַתְּ אֲזִילָא וְאָמַרְתָּ מִן קֳדָם שְׂרִי רַבְנִיתִי אֲנִי עָרַקָא (נ"י, עֲרַקְתָּ):
- (ט) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלְּאָה יְהוָה שׁוּבִי אֶל גְּבַרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יְדֵיהֶּ: (ט) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלְּאָה יְהוָה שׁוּבִי אֶל גְּבַרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יְדֵיהֶּ: (ט) וַאֲמַר לָהּ מִלְּאָכָא דִּינִי תּוֹבִי לֹתָ רַבּוֹנְתָּךְ וְאִשְׁתַּעֲבָדִי תַּחֲוֹת יְדֵיהָ:
- (י) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלְּאָה יְהוָה הֲרַבָּה אַרְבָּה אֶת זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסְפֵּר מִרְבִּי: (י) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלְּאָה יְהוָה הֲרַבָּה אַרְבָּה אֶת זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסְפֵּר מִרְבִּי: (י) וַאֲמַר לָהּ מִלְּאָכָא דִּינִי אִסְגָּאָה אִסְגִּי יַת בְּנֵיכִי וְלֹא יִתְמַנּוּן מִסְגִּי:
- (יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלְּאָה יְהוָה הִנֵּה הָרָה וְיִלְדֶתָ בֵּן וְקָרָאתָ שְׁמוֹ יִשְׁמַעְיָאֵל כִּי שָׁמַע יְהוָה אֶל עֲנָנָהּ: (יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מִלְּאָה יְהוָה הִנֵּה הָרָה וְיִלְדֶתָ בֵּן וְקָרָאתָ שְׁמוֹ יִשְׁמַעְיָאֵל כִּי שָׁמַע יְהוָה אֶל עֲנָנָהּ: (יא) וַאֲמַר לָהּ מִלְּאָכָא דִּינִי הֲאֵ אַתְּ מַעֲדִיָּא וְתִלְדִּין בֵּר וְתִקְרִין שְׁמִיָּה יִשְׁמַעְיָאֵל אָרִי קַבִּיל יְיָ צְלוֹתֶיךָ:
- (יב) וְהוּא יְהִיָּה פָּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל וַיֵּד כָּל בּוּ וְעַל פְּנֵי כָל אַחִיו יִשְׁכֵּן: (יב) וְהוּא יְהִיָּה פָּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל וַיֵּד כָּל בּוּ וְעַל פְּנֵי כָל אַחִיו יִשְׁכֵּן: (יב) וְהוּא יְהִיָּה מְרוּד בְּאַנְשָׁא הוּא יְהִיָּה צְרִיר לְכָלָא וַיֵּדָא דְבְנֵי אַנְשָׁא יְהוֹן צְרִיכִין לִיָּה וְעַל אִפִּי כָל אַחֵוּהִי יִשְׂרָי:
- (יג) וְתִקְרָא שֵׁם יְהוָה הַדְּבַר אֱלֹהִים אֶתְּהָ אֶל רְאִי כִּי אָמַרְהָ הַגֵּם הַלֵּם רְאִיתִי אַחֲרֵי רְאִי: (יג) וְתִקְרָא שֵׁם יְהוָה הַדְּבַר אֱלֹהִים אֶתְּהָ אֶל רְאִי כִּי אָמַרְהָ הַגֵּם הַלֵּם רְאִיתִי אַחֲרֵי רְאִי: (יג) וְעִלְיָאת בְּשֵׁמָא דִּינִי דְמִתְמַלֵּל עִמָּה אָמַרְתָּ אֶתְּ הוּא אֱלֹהִים דְחַזִּי כְלָא אָרִי אָמַרְתָּ הַבְּרָם הָכָא (נ"י, הָאָף אָנָא) שְׂרִיתִי חַזִּיָּא בְּתַר דְאַתְּגַלִּי לִי:
- (יד) עַל כֵּן קָרָא לְבָאָר בְּאָר לַחֵי רְאִי הִנֵּה בֵּין קָדָשׁ וּבֵין בְּרָד: (יד) עַל כֵּן קָרָא לְבָאָר בְּאָר לַחֵי רְאִי הִנֵּה בֵּין קָדָשׁ וּבֵין בְּרָד: (יד) עַל כֵּן קָרָא לְבָאָר בְּאָרָא דְמִלְּאָה קִימָא אַתְּחַזִּי עֲלָהּ הָא (הִיא) בֵּין רָקָם וּבֵין חַגְרָא:
- (טו) וְתִלְדֵּ הֲגַר לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם בְּנֵוֹ אֲשֶׁר יִלְדָהּ הֲגַר יִשְׁמַעְיָאֵל: (טו) וְתִלְדֵּ הֲגַר לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם בְּנֵוֹ אֲשֶׁר יִלְדָהּ הֲגַר יִשְׁמַעְיָאֵל: (טו) וְיִלְדֶתָ הֲגַר לְאַבְרָם בֵּר וַיִּקְרָא אַבְרָם שׁוּם בְּרִיָּה דִילִידֶתָ הֲגַר יִשְׁמַעְיָאֵל:
- (טז) וְאַבְרָם בֵּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלָדְתָּ הֲגַר אֶת יִשְׁמַעְיָאֵל לְאַבְרָם: (טז) וְאַבְרָם בֵּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלָדְתָּ הֲגַר אֶת יִשְׁמַעְיָאֵל לְאַבְרָם: (טז) אַבְרָם בֵּר תְּמַנּוּן וְשֵׁת שְׁנִין בֵּר יִלְדֶתָ הֲגַר יַת יִשְׁמַעְיָאֵל לְאַבְרָם:
- יז (א) וַיְהִי אַבְרָם בֵּן תְּשַׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעֵי שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֶל שְׂרִי הַתְּחַלֵּף לְפָנֶיךָ וְהָיָה תְּמִיָם: (א) וַיְהִי אַבְרָם בֵּן תְּשַׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעֵי

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שְׁדֵי הַתְּהַלְפָה לְפָנַי וְהָיָה תָמִים: (א) וְהָיָה אַבְרָם בֶּר תְּשַׁעֵן וְתִשַׁע שָׁנָיו וְאַתְגָּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לֵיהּ אֲנָא אֵל שְׁדֵי פְלַח קְדָמִי וְהָיוּ שְׂלִים

(ב) וְאַתְנָה בְרִיתִי בֵינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבָּה אוֹתְךָ בְּמֵאֵד מֵאֵד: (ג) וְאַתְנָה בְרִיתִי בֵינִי וּבֵינְךָ וְאַרְבָּה אוֹתְךָ בְּמֵאֵד מֵאֵד: (ד) וְאַתָּן קָמִי בֵין מִימְרֵי וּבֵינְךָ וְאַסְגִי יָתָךְ לְחֵרָא לְחֵרָא:

(א) וַיִּפְל אַבְרָם עַל פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוּ אֱלֹהִים לְאֹמְרוֹ: (ג) וַיִּפְל אַבְרָם עַל פָּנָיו וַיְדַבֵּר אֵתוּ אֱלֹהִים לְאֹמְרוֹ: (א) וַנִּפְל אַבְרָם עַל אַפְוָהּ וַיִּמְלִיל עִמָּיהּ יְיָ לְמִימְרוֹ:

(ד) אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְךָ וְהָיִיתָ לְאָב הַמּוֹן גּוֹיִם: (ד) אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתְךָ וְהָיִיתָ לְאָב הַמּוֹן גּוֹיִם: (ד) אֲנָא הָא (גִזְרַר בְּנִי אִינְנוּ) קָמִי עִמָּךְ וְתַחֲדֵי לְאָב סְגִי עִמְמִין:

(ה) וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֵת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי אָב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְתִּיבָהּ: (ה) וְלֹא יִקְרָא עוֹד אֵת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְהָיָה שְׁמֶךָ אַבְרָהָם כִּי אָב הַמּוֹן גּוֹיִם נִתְתִּיבָהּ: (ה) וְלֹא יִתְקַרֵי עוֹד יָת שְׁמֶךָ אַבְרָם וְיִהִי שְׁמֶךָ אַבְרָהָם אֲרִי אָב סְגִי עִמְמִין יְהַבְתָּהּ:

(ו) וְהַפְרִתִי אִתְךָ בְּמֵאֵד מֵאֵד וְנִתְתִּיבָהּ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמָּךְ יֵצְאוּ: (ו) וְהַפְרִתִי אִתְךָ בְּמֵאֵד מֵאֵד וְנִתְתִּיבָהּ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמָּךְ יֵצְאוּ: (ו) וְאִפְשִׁי יָתָךְ לְחֵרָא לְחֵרָא וְאַתְנָנְךָ לְכַנְשִׁין וּמְלָכִין דְשְׁלִיטִין בְּעַמְמֵיָא מְנָה יִפְקוּן:

(ז) וְהַקְמַתִי אֵת בְּרִיתִי בֵינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדוֹרָתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהַיּוֹת לָךְ לְאַלְהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ: (ז) וְהַקְמַתִי אֵת בְּרִיתִי בֵינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדוֹרָתָם לְבְרִית עוֹלָם לְהַיּוֹת לָךְ לְאַלְהִים וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ: (ז) וְאִסְרִים יָת קָמִי בֵין מִימְרֵי וּבֵינְךָ וּבֵין בְּנִיךָ בְּתֵרָה לְדַרְיָהוֹן לְקָם עַלְם לְמַחֲוֵי לָךְ לְאַלְהָא וּלְבְנֵיךָ בְּתֵרָה:

(ח) וְנִתְתִי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֲרִץ מִגְרִיךָ אֵת כָּל אֲרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאַלְהִים: (ח) וְנִתְתִי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֲרֶץ מִגְרִיךָ אֵת כָּל אֲרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאַלְהִים: (ח) וְאַתָּן לָךְ וּלְבְנֵיךָ בְּתֵרָה יָת אֲרֶעָא תוֹתְבוֹתְךָ יָת כָּל אֲרֶעָא דְכְנַעַן לְאַחֲסַנְתָּ עַלְם וְאַחֲוֵי לְהוֹן לְאַלְהָא:

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמַר אִתְּךָ וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדוֹרָתָם: (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֵת בְּרִיתִי תִשְׁמַר אִתְּךָ וְזֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ לְדוֹרָתָם: (ט) וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאַתָּה יָת קָמִי תִשְׁר אֵת וּבְנֵיךָ בְּתֵרָה לְדַרְיָהוֹן:

(י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר: (י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר: (י) דָּא קָמִי דִי תִשְׁרוּן בֵין מִימְרֵי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין בְּנֵיךָ בְּתֵרָה מְגִזְרַר לְכוּן כָּל דְכּוּרָא:

(יא) וּנְמַלְתֶּם אֵת בָּשָׂר עֵרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: (יא) וּנְמַלְתֶּם אֵת בָּשָׂר עֵרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: (יא) וְתַגְזְרוּן יָת בְּשָׂרָא דְעֵרְלַתְכוּן וְתַחֲדֵי (נוֹסְחָא שְׁנַה, וְתַחֲדֵי) לְאֵת קָם בֵין מִימְרֵי וּבֵינֵיכֶם:

(יב) וּבֵן שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוּל לָכֶם כָּל זָכָר לְדוֹרְתֵיכֶם יְלִיד בֵּית וּמִקְנַת כְּסָף מִכֹּל בֶּן נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶרְעֶךָ הוּא: (יב) וּבֶן שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוּל לָכֶם כָּל זָכָר לְדוֹרְתֵיכֶם יְלִיד בֵּית וּמִקְנַת כְּסָף מִכֹּל בֶּן נָכָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶרְעֶךָ הוּא: (יב) וּבֶן תְּמִנָּא יוֹמִין יִתְגַזֵּר (נִי, יְגִזְר) לְכוּן כָּל דְכּוּרָא לְדַרְתִּיכוּן וְיִלְדֵי בֵיתָא וּזְבִינֵי כְּסָפָא מִכֹּל בֶּר עִמְמִין דְלֹא מִבְּנֵיךָ הוּא:

(ג) הַמּוֹל יְמוּל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כְּסָפָא וְהָיְתָה בְרִיתִי בְּבִשְׂרֹכֶם לְבְרִית עוֹלָם: (ג) הַמּוֹל יְמוּל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כְּסָפָא וְהָיְתָה בְרִיתִי בְּבִשְׂרֹכֶם לְבְרִית עוֹלָם: (ג) אַתְגְזָרָא וְתַגְזְרוּן (נִי, מְגִזְר) יְלִיד בֵּיתְךָ וּזְבִין כְּסָפָא וְתַחֲדֵי קָמִי בְּבִשְׂרִיכוּן לְקָם עַלְם:

(ד) וְעֵרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יְמוּל אֵת בָּשָׂר עֵרְלָתוֹ וּנְכַרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמְמֵיהּ אֵת בְּרִיתִי הַפֶּדֶר: (ד) וְעֵרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יְמוּל אֵת בָּשָׂר עֵרְלָתוֹ וּנְכַרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

מעמיה את בריתי הפד: (יד) וערל דכורא די לא יגזר ית בשר ערלתיה וישתיצי אנשא ההיא מעמיה ית קנמי אשני:

(טו) ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה: (טו) ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה

שמה: (טו) ואמר יי לאברהם שרי אשתך לא תקרי ית שמה שרי ארי שרה שמה:

(טז) וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו: (טז) וברכתי אתה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו: (טז) ואברהם יתה ואר אתו מנה לך בר ואברהם יתהי לכנשו מלכו דשליטון בעממיה מנה יהו:

(יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד: (יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד: (יז) ויפל אברהם על אפוהי וחדו ואמר בלביה הלבר מאה שני יהי ולד ואם שרה הבת תשעין שני תלד:

(יח) ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך: (יח) ויאמר אברהם אל האלהים לו ישמעאל יחיה לפניך: (יח) ואמר אברהם קדם יי לוי ישמעאל יתקום קדמו:

(יט) ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחרי: (יט) ויאמר אלהים אבל שרה אשתך ילדת לך בן וקראת את שמו יצחק והקמתי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחרי: (יט) ואמר יי בקושטא שרה אשתך תלד לך בר ותקרי ית שמה יצחק ואקים ית קנמי עמיה לקים עלם לבנוהי בתרוהי:

(כ) ולישמעאל שמעתיה הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול: (כ) ולישמעאל שמעתיה הנה ברכתי אתו והפריתי אתו והרביתי אתו במאד מאד שנים עשר נשיאם יוליד ונתתיו לגוי גדול: (כ) ועל ישמעאל קבלית צלותך הא ברכת יתיה ואפש יתיה ואתה לחדא לתרא תרין עשר רבביא יליד ואתנניה לעם סגי:

(כא) ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת: (כא) ואת בריתי אקים את יצחק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת: (כא) וית קנמי אקים עם יצחק די תלד לך שרה לזמנא הרין בשתא אחרנתא:

(כב) ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם: (כב) ויכל לדבר אתו ויעל אלהים מעל אברהם: (כב) ושיצי למלא עמיה ואסתלק יקרא יי מעלוהי דאברהם:

(כג) ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו ואת כל מקנת כספו כל זכר באנשי בית אברהם וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלהים: (כג) ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו ואת כל מקנת כספו כל זכר באנשי בית אברהם וימל את בשר ערלתם בעצם היום הזה כאשר דבר אתו אלהים: (כג) ודבר אברהם ית ישמעאל בריה וית כל ילידי ביתיה וית כל זביני כספיה כל דכורא באנשי בית אברהם וגזר ית בשרא דערלתהון בכרן יומא הרין כמא די מליל עמיה יי:

(כד) ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו: (כד) ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו: (כד) ואברהם בר תשעין ותשע שניו פר גזר בשרא דערלתיה:

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

(כה) וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנֵוֹ בֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהַמְלוֹ אֶת בְּשֵׁר עֶרְלָתוֹ: (כה)
וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנֵוֹ בֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהַמְלוֹ אֶת בְּשֵׁר עֶרְלָתוֹ: (כה) וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּרִיָּה בֶן תָּלַת
עֶשְׂרֵי שָׁנָיו בְּדֹר יֵת בְּשָׂרָא דְעֶרְלָתִיהָ:

(כו) בְּעֵצִים הַיּוֹם הַזֶּה נִמְוֹל אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנֵוֹ: (כו) בְּעֵצִים הַיּוֹם הַזֶּה נִמְוֹל
אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנֵוֹ: (כו) בְּכַרְן יוֹמָא דְרִיז אֲתַגְזֹר (נ"י, גָּזֵר) אֲבָרְהָם וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּרִיָּה:
(כו) וְכָל אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ יֵלִיד בֵּית וּמִקְנֵת כְּסָף מֵאֵת בֶּן נֶכֶד נִמְלוֹ אֲתוֹ: (כו) וְכָל
אֲנָשִׁי בֵּיתוֹ יֵלִיד בֵּית וּמִקְנֵת כְּסָף מֵאֵת בֶּן נֶכֶד נִמְלוֹ אֲתוֹ: (כו) וְכָל אֲנָשִׁי בֵּיתִיהָ יֵלִידֵי בֵּיתָא
וְזַבְיָי כְּסָפָא מִן בֶּר עַמְמִין אֲתַגְזֹרוּ (נ"י, גָּזֵר) עַמְיָה:

רש"י

נשבעתי נשבע אני וכן (סס כג) נתתי כסף
השדה קח ממני נתן אני לך כסף השדה
וקחהו ממני:

(כג) אס מחוט ועד שרוך נעל – אעכב
לעלמי מן השבי: ואס אקה מכל אשר לך –
וא"ת לתת לי שכר מצית גנוזך לא אקה: ולא
תאמר וגו' – שהקב"ה הצטיחני לעשרני
שנאמר ואזכרך וגו':

(כד) הנערים – עבדי אשר הלכו אתי ועוד
ענר אשכול וממרא וגו' ואע"פ שעבדי נכנסו
למלחמה שנא' הוא ועבדיו ויכס וענר וחזריו
ישבו על הכלים לשמור אפי' הכי הם יקחו
חלקם וממנו למד דוד שאמר (ש"א ל) כחלק
היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים
יחדו יחלוקו ולכך נאמר (סס) ויהי מהיום
ההוא ומעלה וישמיה לחוק ולמשפט ולא
נאמר והלאה לפי שכבר ניתן החוק בימי
אזרם:

(א) אחר הדברים האלה – כל מקום שנאמר
אחר סמוך אחרי מופלג (ב"ר) אחר הדברים
האלה אחר שנעשה לו נס זה שהרג את
המלכים והי' דואג ואומר שמא קבלתי שכר
על כל דלקותי לכך אמר לו המקום אל תירא
אזרם אנכי מגן לך מן העונש שלא תענש על
כל אותן נפשות שהרגת ומה שאתה דואג על
קבול שכרך שכרך הרבה מאד:

(ב) הולך עירי – מנחם בן סרוק פירשו לשון
יורש וחבר לו ער ועונה (מלאכי ב) עירי
בלא יורש כאשר תאמר (איוב לא) ובכל
תבואתי תשרש תעקר שרשיה כד לשון עירי
חסר בניס ובלע"ז דעזענפאנט"ס (קינדלרלאז)

(טו) ויחלק עליהם – לפי פשוטו סרם
המקרא ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה
כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הגרדפים
כשזורחים זה לכאן וזה לכאן: לילה – כלומר
אחר שהסכה לא נמנע מלרדפם. ומ"א
שנחלק הלילה וזחליו הראשון נעשה לו נס
וחליו השני נשמר וזא לו לחנות לילה של
מזרים: עד חובה – אין מקום ששמו חובה
ודן קורא חובה על סם ע"א שעתידה להיות
סם:

(יז) עמק שזה – כך שמו ותרגומו למישר
מפנא פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק
המלך – בית ריסא דמלכא בית ריס א' שהוא
שלשים קנים שהיה מיוחד למלך לחקק סם
ומ"א עמק שהשוו סם כל האומות והמליכו
את אזרם עליהם לנשיא אלהים ולקאין:

(יח) ומלכי דק – מ"א הוא סם בן נח
(נדריס לב): לחם ויין – כך עושים ליגיעי
מלחמה והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג
את בניו. ומ"א רמז לו על המנחות ועל
הנסכים שיקריבו סם בניו:

(יט) קונה שמים וארץ – כמו (תהלים קמו)
עושה שמים וארץ ע"י עשייתו קנאן להיות
שלו:

(כ) אשר מגן – אשר הסגיר וכן (הושע יא)
אמגןך ישראל: ויתן לו – אזרם מעשר מכל
אשר לו לפי שהיה כהן:

(כא) תן לי הנפש – (הגופים מן) השבי שלי
שהלכת החזר לי הגופים לבדם:

(כב) הרמותי ידי – לשון שבועה מרים אני
את ידי לאל עליון וכן (בראשית כב) בי

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

להלן (ירמיה' לז) העוזרים בין צתרי העגל אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים הוא שלוחו של שכניה שהוא אש: ואת האפור לא בחר – לפי שהאומות עכו"ם נמשלו לפרים ואילים ושעירים שגא' (תהלים כז) סבבוני פרים רבים וגו' ואומר (דניאל ח) והאיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס. ואומר והאפיר והשעיר מלך יון. וישראל נמשלו לבני יונה שגאמר (שה"ש ב) יונתי בחגוי הסלע לפיכך בחר הבהמות רמז על העכו"ם שיהיו כלין והולכין: ואת האפור לא בחר. רמז שיהיו ישראל קיימין לעולם:

(יא) העיט – הוא עוף ועל שם שהוא עט ושואף את הנבלות לטוש עלי אוכל כמו (ש"א טו) ותעט אל השלל: על הפגרים – על הצתרים (ס"א הפגרים מתרגמין פגליא אלכ מתוך שהורגלו לתרגם איש בחרו ויהב פלגיא נתחלף להם תיבת פגליא לפלגיא ותרגומו הפגרים פלגיא וכל המתרגם כן טועה לפי שאין להקיש צתרים לפגרים שצתרים תרגומו פלגיא ופגרים תרגומו פגליא לשון פגול כמו פגול הוא (ויקרא ז) לשון פגר) כך שמעתי מפי רבינו יהודה ז"ר שמואל. וכן הגי' ברש"י כ"י ובכ"י אחרת כתיב כך פי' רבינו מאיר ז"ר שמואל: וישב – לשון נשיבה והפריחה כמו (תהלים קמז) ישב רוחו רמז שיבא דוד בן ישי לכלותם ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא מלך המשיח: (יב) והנה אימה וגו' – רמז לזרות וחשך של גלויות:

(יג) פי גר יהיה זרעך – משנולד יחחק עד שיארו ישראל ממזרים ת' שנה כילד יחחק בן שנים שנה כשנולד יעקב ויעקב כשירד למצרים אמר ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"ג ובמצרים היו מאתים ועשר כמנין רד"ו הרי ארבע מאות שנה וא"ת במצרים היו ארבע מאות הרי קהת מיורדי מצרים הי' לא וחשוב שנתיו של קהת ושל עמרם ושמנונים של משה שהיה כשיארו ישראל ממזרים אין אתה מוצא אלכ שלש מאות וחמשים ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם ושחי

ול"ג ער ועונה מגזרת (שיר ה) ולבי ער ועירי לשון חורבן וכן (תהלים קלז) ערו ערו וכן (חזקיהו ג) ערות יסוד וכן (ירמיה נא) ערער תתערער וכן (לפניה ב) כי ארזה ערה: ובן משק ביתי – כתרגומו שכל ביתי נזון על פיו כמו (בראשית מא) ועל פיך ישק אפטרופא שלי ואלו הי' לי בן הי' בני ממונה על שלי: דמשק – לפי התרגום מדמשק הי' ולפי מדרש אגדה שרדף המלכים עד דמשק ובגמ' שלנו דרשו נוטריקון דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים:

(ג) הן לי לא נתתה זרע – ומה תועלת בכל אשר תחן לי:

(ה) ויורא אתו החולה – לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים ולפי מדרשו אמר לו לא מאלטגוניות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן אצבע אין לו בן אצל אצבעה יס לו בן וכן שרי לא חלד אצל שרה חלד אני קורא לכס שם אחר וישתנה המזל ד"א הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים וזהו לשון הצטה מלמעלה למטה:

(ו) והאמין בה' – לא שאל לו אות על זאת אצל על ירושת הארץ שאל לו אות ואמר לו במה אדע: ויחשבה לו לדקה – הקב"ה חשבה לאצבע לזכות ולדקה על האמונה שהאמין בו. ד"א במה אדע לא שאל לו אות אלכ אמר לפניו הודיעני באיזה זכות יתקיימו בה אמר לו הקב"ה בזכות הקרבנות:

(ט) עגלה משלשת – (ב"ר) שלשה עגלים רמז לג' פרים פר יוהכ"פ ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה: ועז משלשת – רמז לשעיר הגעשה צפנים ושעירי מוספין של מועד ושעיר חטאת יחיד: ואיל משלש – אשם ודאי ואשם חלוי וכבשה של חטאת יחיד: ותור וגוזל – תור ובן יונה:

(י) ויבחר אותם – חלק כל אחד לשני חלקים ואין המקרא יורא מידי פשוטו לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הצטחתו להוריץ לבניו את הארץ כדכתיב ציוס ההוא כרת ה' את אצבע ברית לאמר וגו' ודרך כורת ברית לחלק בהמה ולעבור בין צתריה כמה שגאמר

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

(יח) לזרעך נתתי – אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה (ב"ר): הנהר הגדול נהר פרת – לפי שהוא דבוק לא"י קוראהו גדול אע"פ שהוא מאוחר בד' נהרות היוצאים מעדן שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת משל הדיוט עבד מלך מלך הדבק לשחזור וישתחוו לך:

(יט) את הקיני – (ב"ר) עשר אומות יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גוים והשלישה אדום ומואב ועמון והם קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירושה לעתיד שנאמר אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם (ישעיה יא): (כ) ואת הרפאים. ארץ עוג שנא' בה (דברים ג) ההוא יקרא ארץ רפאים:

(א) שפחה מזרית – בת פרעה היתה כשראה נסים שנעשה לשרה אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר: (ב) אולי אבנה ממנה – לימד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרום: אבנה ממנה – בזכות שאכניס כרתי לתוך ביתי: לקול שרי – (ב"ר) לרוח הקודש שבה:

(ג) ותקח שרי – לקחתה בדברים אשריך שזכית לדבק בגוף קדוש כזה (ב"ר): מקץ עשר שנים – מועד הקבוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לבעלה חייב לישא אחרת (יבמות סד): לשבת אברהם וגו' – מגיד שאין ישיבת חו"ל לארץ עולה מן המנין לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לא"י:

(ד) ויבא אל הגר ותהר – מביאה ראשונה (ב"ר): ותקל גברתה בעיניה – אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה מראה עצמה כאלו היא דקת ואינה דקת שלא זכתה להריון כל השנים הללו ואני נתעברתי מביאה ראשונה (ב"ר):

(ה) חמסי עליך – חמס העשוי לי עליך אני מטיל העונש כשהתפללת להקב"ה מה תתן לי ואנכי הולך עירי לא התפללת אלא עליך והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקת עמך ועוד דבריק אתה חומס ממני שאתה שומע בזיוני ושוקת (ב"ר): אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך – כל זינג שבמקרא חסר וזה

עמרם אחר לידת משה בארץ לא להם – ולא נאמר בארץ מזרים אלא לא להם ומשנולד יחזק ויגר אברהם וגו' ויגר יחזק בגר (תהלים קה) ויעקב גר בארץ חם (בראשית מז) לגור בארץ באנו:

(יד) וגם את הגוי – וגם לרבות ד' מלכויות שאף הם כלים על ששיעבדו את ישראל: דן אנכי – בעשר מכות: דרכוש גדול – בממון גדול כמו שנא' (שמות יב) וינאלו את מזרימים: (טו) ואתה תבוא – ולא תראה כל אלה: אל אבותיך – אביו ע"ז והוא מבשרו שיבא אליו למדך שעשה תרח תשובה: תקצר בשיבה טובה – בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו ולא יאל עשו לתרבות רעה בימיו ולפיכך מת ה' שנים קודם זמנו ובו ביום מרד עשו:

(טז) ודור רביעי – לאחר שיגלו למזרים יהיו שם ג' דורות והרביעי ישובו לארץ הזאת לפי שבארץ כנען ה' מדבר עמו וכתב ברית זה כדכתיב לתת לך את הארץ הזאת לרשתה וכן ה' יעקב ירד למזרים לא וחשוב דורותיו יהודה ופרץ וחזרון וכלב בן חזרון מבאי הארץ היה: כי לא שלם עון האמורי – להיות משתלח מארצו עד אותו זמן שאין הקב"ה נפרע מאומה עד שתתמלא סאתה שנאמר (ישעיה כז) בסאסאה בשלחה תריבנה:

(יז) ויהי השמש בצה – כמו (בראשית מז) ויהי הם מריקים שקיהם (מ"ב יג) ויהי הם קוצרים איש כלומר ויהי דבר זה השמש בצה שקעה: ועלטה היה – חשך היום: והנה תנור עשן וגו' – רמז לו שיפלו המלכויות ע"א בגיהנם. בצה טעמו למעלה לכך הוא מבואר שבה כבר ואם היה טעמו למטה בא' ה' מבואר כשהיא שוקעת וא"ל לומר כן שהרי כבר כתיב ויהי השמש לבא והעברת תנור עשן לאחר מכאן היתה נמלא שכבר שקעה וזה חילוק בכל תיבה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות כמו בא קם שב כשהטעם למעלה לשון עבר הוא כגון זה וכגון ורחל בצה – קמה אלומתי. הנה שבה יבמתך (רות א) וכשהטעם למטה הוא לשון הווה דבר שנעשה עכשיו והולך כמו בצה עם האלן. בערב היא בצה ובצקר היא שבה (אסתר ב):

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

(טז) ואזכרם בן שמינים שנה וגו'. לשבחו של ישמעאל נכתב להודיע שהי' בן י"ג שנה כשנימוול ולא עכב:

(א) אני אל שדי – אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה לפיכך התהלך לפני ואהי' לך לאלוה ולפטרו וכן כל מקום שהוא במקרא פיורשו כך די שלו והכל לפי הענין: התהלך לפני – כתרגומו פלח קדמי הדבק בעבודתי: והיה תמים – אף זה אוי אחר אוי היה שלם בכל נסיונותי ולפי מדרשו התהלך לפני במלות מילה ודבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערלה כך אתה בעל מוס לפני ד"ר והיה תמים עכשיו אתה חסר ה' אזכרם ב' עינים ב' אזנים וראש הגויה אוסיף לך אות על שמך והיו מנין אותיותך רמ"ח כמנין איבריך:

(ב) ואתנה ברייתי – ברית של אהבה וברית הארץ להורישה לך ע"י מזה ז':

(ג) ויפול אזכרם על פניו – ממורא השכינה שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוה"ק נצבת עליו והוא שנאמר בצלעם נופל וגלוי עינים בצרייתא דר"א מלאתי כן:

(ה) כי אז המון גוים – לשון נוטריקון של שמו ורי"ש שהיתה בו בתחלה שלא היה אז אלא לארס שהוא מקומו ועכשיו אז לכל העולם ואפילו רי"ש שהיתה בו מתחלה לא זזה ממקומה שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה עד שהוסיפה ליהושע שנאמר (במדבר יג) ויקרא משה להושע בן נון יהושע: (ו) ונתתיך לגוים – ישראל ואדום שהרי ישמעאל כבר הי' לו ולא היה מצקרו עליו:

(ז) והקמותי את ברייתי – ומה היא הברית להיות לך לאלהים:

(ח) לאחוזת עולם – ושם אהיה לכם לאלהים אצל (בר ישראל) הדך בחוה"ה לארץ כמו שאין לו אלוה:

(ט) ואתה – וא"ו זו מוסיף על ענין ראשון אני הגה ברייתי אתך ואתה הוי זהיר לשמרה ומה היא שמירתה זאת ברייתי אשר תשמרו המול לכם וגו':

(י) ביני וביניכם וגו' – אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך – העתידין להוולד אחריך:

מלך קרי ביה וביניך (ר"ל נוכח לנקבה) שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עוברתה הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר אלא ממלך שהפילה הריון הראשון:

(ו) ותענה שרי – היתה משעבדת בה בקושי (ב"ר):

(ח) אי מזה באת – מהיכן באת. יודע היה אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים ולשון אי מזה איה המקום שתאמר עליו מזה אני בא:

(ט) ויאמר לה מלאך ה' וגו' – על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה:

(יא) הנך הרה – כשתשובי תהרי כמו הנך הרה דאשת מנוח (שופטים יג): וילדת בן – כמו וילדת ודומה לו (ירמיה כב) יושבת בצלנון מקוננת בארזים: וקראת שמו – אוי הוא כמו שאומר לזכר וקראת את שמו יאחק: (יב) פרא אדם – אוהב מדברות ללוד חיות כמו שכתוב ויהי רובה קשת וישב במדבר פארן: ידו בכל – לטמים: ויד כל בו – הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל אחיו ישכן – שיהיה זרעו גדול (ב"ר):

(יג) אתה אל ראי – נקוד חטף קמ"ץ מפני שהוא שם דבר לזה הראיה שרואה בעלבוץ של עלובין (ס"א ד"א אתה ל ראי משמע שהוא רואה הכל ואין שום דבר רואה אותו): הגם הלום – לשון תימה וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחרי רואי אותם בביתו של אברהם ששם הייתי רגילה לראות מלאכים ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר מות נמות וזו ראתה ד' זה אחר זה ולא חרדה:

(יד) באר לחי ראי – כתרגומו בארץ דמלאך קימא אתחזי עלה:

(טו) ויקרא אזכרם שם וגו' – אע"פ שלא שמע אזכרם דברי המלאך שאמר וקראת שמו ישמעאל שרתה רוח הקודש עליו וקראו ישמעאל:

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

דורות שמנח ועד אברהם שמיהרו תולדותיהן
בני ס' ובני ע':

(יח) לו ישמעאל יחיה – הלואי שיחיה
ישמעאל איני כדאי לקבל מתן שכר כזה:
יחיה לפניך – יחיה ביראתך כמו התהלך לפני
פלח קדמי:

(יט) אצל – לשון אמת דברים וכן (לקמן
מצ) אצל אשמים אנו (מ"ב 7) אצל בן אין
לה: וקראת את שמו יחחק – על סם האחוק
וי"א על סם העשרה נסיונות ו' שנה של
שרה ו' ימים שנימול וק' שנה של אברהם.
(ס"א) ואת בריתי למה נאמר הרי כבר כתיב
ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו' אלך
לפי שאומר והקמותי וגו' יכול בני ישמעאל
ובני קטורה בכלל הקיום ת"ל והקמותי את
בריתי אתו ולא עם אחרים. ואת בריתי אקים
את יחחק למה נאמר אלך למד שהיה קדוש
מבטן. ד"א אמר ר' אבא מכאן למד ק"ו בן
הגבירה מבן האמה כתיב הגה ברכתי אותו
והפריתי אותו והרביתי אותו זה ישמעאל וק"ו
ואת בריתי אקים את יחחק: את בריתי –
ברית המילה תהא מסורה לזרעו של יחחק:

(כ) שנים עשר נשיאם – כעננים יכלו כמו
(משלי כה) נשיאים ורוח:

(כב) מעל אברהם – לשון נקיה הוא כלפי
שכינה ולמדנו (ב"ר) שהאליקים מרכבתו של
מקום:

(כג) בעלם היום – בו זיוס שנאמר זיוס ולא
בלילה לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן
הלכנים ושלח יהיו אויביו ובני דורו אומרים
איבו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקיים מצותו
של מקום: וימל – לשון ויפעל:

(כד) בהמולו – בהפעלו. כמו בהבראם (לעיל
ב) (נטל אברהם סכין ואחז בערלתו ורצה
לחתוך והיה מתיירא שהיה זקן מה עשה
הקב"ה שלח ידו ואחז עמו שנאמר וכוות
עמו הברית לו לא נאמר אלך עמו. ב"ר רש"י
ישן):

(כה) בהמולו את בשר ערלתו – באברהם לא
נאמר את לפי שלח היה חסר אלך חתוך בשר
שכבר נתמעך ע"י תשמיש. אצל ישמעאל

המול – כמו להמול כמו שאתה אומר עשות
כמו לעשות:

(יח) ונמלחם – כמו ומלחם והנו"ן בו יתירה
ליסוד הגופל בו לפרקים כגון נ' של נושך ונ'
של נושא ונמלחם כמו ונשאתם אצל ימול
לשון יפעל כמו יעשה יאכל (ברש"י ישן אינו):
(יב) יליד בית – שילדתו השפחה בבית:
ומקנת כסף – שקנאו משנוולד:

(יג) המול ימול יליד ביתך – כאן כפל עליו
ולא אמר לשמונה ימים ללמדך שיש יליד בית
נמול לאחר [ס"א לאחד] שנה ימים כמו
שמפורש במס' שבת (דף קלח):

(יד) וערל זכר – כאן למד שהמילה באותו
מקום שהוא ניכר בין זכר לנקבה (ב"ר): אשר
לא ימול – משיגיע לכלל עונשין ונכרתה אצל
אביו אין עונש עליו כרת אצל עובר בעשה:
ונכרתה הנפש – הולך עירי ומת קודם זמנו
(שבת קד):

(טו) לא תקרא את שמה שרי – דמשמע שרי
לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה שמה
שרה על כל (ברכות יג):

(טז) וברכתי אותה – ומה היא הברכה
שחזרה לנערותה שנאמר (לקמן יח) היתה לי
עדנה: וברכתי – בהנקת שדים כשנארכה
לכך זיוס משתה של יחחק שהיו מרננים
עליהם שהביאו אסופי מן השוק ואומרים
בנו הוא והביאה כל אחת בנה עמה
ומניקתה לא הביאה והיא היניקה את כולם
הוא שנאמר היניקה בנים שרה. ב"ר רמז
במקאת:

(יז) ויפל אברהם על פניו ויחחק – זה ת"א
לשון שמחה וחדי ושל שרה לשון מחוד למדת
שאברהם האמין ושמה ושרה לא האמינה
ולגלה וזהו שהקפיד הקב"ה על שרה ולא
הקפיד על אברהם: הלבן – יש תמיהות שהן
קיימות כמו (ש"א ב) הגלה נגליתי (ש"ב טו)
הרואה אתה אף זו היא קיימת וכך אמר בלבו
הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב"ה עושה לי:
ואם שרה הבת תשעים שנה – היתה כדאי
לידל ואע"פ שדורות הראשונים היו מולידין
בני ת"ק שנה בימי אברהם נתמעטו השנים
כבר וזאת תשות כח בעולם ולא ולמד מעשרה

חק לישראל – פרשת לך לך לך יום ו'

שהי' ילד הוזקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה (כו) זעמס היום הזה. שמלאו לחזרהם ל"ט שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים נמול לכך נאמר בו את (ב"ר):
חזרהם וישמעאל בנו:

נביא – ישעיה פרק מ' – מא

(כו) למה תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מיהוה ומאלהי משפטי יעבור: (כז) הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם יהוה בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע אין חקר לתבונתו: (כח) נתן ליעף פח ולאין אונים עצמה ידבה: (כט) ויעפו נערים ויגעו ובחורים פשול יבטלו: (ל) וקני יהוה יחליפו כח יעלו אבר בנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו: (לא) החרישו אלי איים ולאמים יחליפו כח יגשו אז ידברו יחדו למשפט נקובה: (לב) מי העיר מפוזר צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן פעפר חרבו פקש נדף קשתו: (לג) ירדפם יעבור שלום ארח ברגליו לא יבוא: (לד) מי פעל ועשה קרא הדרות מראש אני יהוה ראשון ואת אחרנים אני הוא: (לה) ראו איים וייראו קצות הארץ יחדו קברו ויאתיו: (לו) איש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק: (לז) ויחזק חדש את צדף מחליק פטיש את הולם פעם אמר להבק טוב הוא ויחזקו במסמרים לא ימוט: (לח) ואתה ישראל עבדי יעקב אשר בחרתיך ורע אברהם אהבי: (לט) אשר החזקתיך מקצות הארץ ומאציליה קראתיך ואמר לה עבדי אתה בחרתיך ולא מאסתיה: (ל) אל תירא כי עמך אני אל תשתע כי אני אלהיך אמצתיך אף עזרתיך אף תמכתיה בימין צדקי: (לא) הן יבשו ויפלטו כל הנחרים בה יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבה: (לב) תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתה יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתה: (לג) כי אני יהוה אלהיך מחזיק ימינה האמר לה אל תירא אני עזרתיך: (לד) אל תיראי תולעת יעקב מתי ישראל אני עזרתיך נאם יהוה וגאלך קדוש ישראל: (לה) הגה שמתיה למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים ותדק וגבעות פמוץ תשים: (לז) תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם ואתה תגיל ביהוה בקדוש ישראל תתהלל:

משנה – מקואות פרק ג'

(א) רבי יוסי אומר. שני מקואות שאין בהם ארבעים סאה, ונפלו לזה לג ומחצה ולזה לג ומחצה ונתערבו, פשרים, מפני שלא נקרא עליהן שם פסול. אבל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו שלשה לגין ונחלק לשנים, פסול, מפני שנקרא עליו שם פסול. ורבי יהושע מכשיר, שהיה רבי יהושע אומר, כל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו לו שלשה לגין וחסר

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

אֶפְלוּ קָרְטוּב, בְּשֶׁר, מִפְּנֵי שְׁחָסְרוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לָגִין. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, לְעוֹלָם הוּא בְּפִסּוּלוֹ, עַד שְׁיֵצֵא מִמֶּנּוּ מְלוֹאוֹ וְעוֹד:

לשיעור מקוה, שאי אפשר שצורתו קרטוב שחסר, לא חסר מעט מן השלשה לוגין, ונמצא שלא היה בו שלשה לוגין מים שאובין: קרטוב – חלק משקים וארבעה זלוג: עד שיצא ממנו מלואו – המים שהיו בו תחילה כשנפלו בו שלשה לוגין מים שאובים: ועוד – מעט יותר כדי לחסר משלשה לוגין. כגון מקוה שהיו בו עשרים סאה מים כשרים ונפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין ונתמלח אחר כך מי גשמים, לעולם הוא בפסולו עד שיוציא ממנו עשרים סאה שהיו גם תחילה, ועוד מעט יותר, למעט שלשה לוגין:

(ב) בייצד, הבור שבחצור ונפלו לו שייצא ממנו מלואו ועוד, או עד העליונים מן התחתונים. רבי אלעזר בן עזריה פוסל, אלא אם כן פקק:

ויצאו ממנו מלואו ועוד כדאמרן. ויש גורסים אלא אם כן פקק, כלומר אלא אם כן סתם על המקוה אשר עשה עד שלא יגע אחד בצלה המים וגירסא ראשונה נראה לי עיקר. ואין הלכה כר' אלעזר בן עזריה:

(ג) בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו, עד שיתחשב שלא נשתיר מן הראשונים שלשה לוגין. שנים שהיו מטילין למקוה, זה לג ומחצה וזה לג ומחצה, הסוחט את פסותו ומטיל ממקומות הרבה, והמערך מן הצרצור ומטיל ממקומות הרבה, רבי עקיבא מכשיר, וחכמים פוסלין. אמר רבי עקיבא, לא אמרו מטילין, אלא מטיל. אמרו לו, לא כה ולא כה אמרו, אלא שנפלו לו שלשה לוגין:

מים שאובין פוסלין את המקוה אתא אם כן מטילן למקוה מכלי אחד וממקום אחד, מה שאין כן בכסות ולררור: וחכמים פוסלים – דסברי שלשה כלים מאטרפין: לא אמרו מטילין אלא מטיל – כל זה קיבל רבי עקיבא מרבותיו דכלי המטיל שלשה לוגין מים למקוה פוסל את המקוה: ולא כך אמרו אלא שנפלו – ולא שנא מכלי אחד או מכלים הרבה ואין הלכה כרבי עקיבא:

רע"ב – (א) ר' יוסי אומר כו' ולזה בוג ומחנה ונתערבו – והרי יש כאן שלשה לוגין מים שאובין שהן פוסלין את המקוה רע"פ כן כשרין: שלא נקרא עליהם גם פסול – שאם היו מוסיפין מים כשרין בכל אחד עד תשלום שיעור של מקוה, היה כל אחד מהן כשר: ונחלק לשנים – והוסיפו בכל אחד מים כשרים עד שיש בכל אחד מהם כשיעור מקוה: פסול – כל אחד מהן: וחסר אפילו קרטוב – לאחר שנפלו עליו שלשה לוגין מים שאובין מלואמם נחסר אפילו קרטוב של מים: כשר – להוסיף עליו מים ולהשלימו

(ב) שיעמיד בחצר ארבעים סאה ויטרה העליון הפסול, ופחקו לכשר כדי שיתחברו, ויטרה העליון הפסול מן התחתון הכשר, דאמרינן גוד אסיק. וכל שכן אם הכשר למעלה והפסול למטה, דאמרינן גוד אחיה: אלא אם כן פסק – שפסקו מימיו

רע"ב – (ג) והאמה נכנסת לו – כגון מי גשמים שצאו מן המדרון ונכנסים לו: הסוחט את כסותו – והמים שהיו נבלעים בו חשיבי מים שאובים, וכשהוא סוחטן לתוך הבור הן באין ממקומות הרבה שמכאן ומכאן לבגד: והמערה מן הררור – כלי חרס שעושין על פיו שצבה כמין מכבר מעשה רשה, והמערה ממנו מטיל המים ממקומות הרבה: רבי עקיבא מכשיר – קסבר דאין שלשה לוגים

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

(ד) מכלי אחד משנים ומשלשה, מצטרפין. ומארבעה, אין מצטרפין. בעל קרי החולה שנפלו עליו תשעה קבין מים, וטהור שנפלו על ראשו ועל רבו שלשה לגין מים שאובין, מכלי אחד משנים ומשלשה, מצטרפין. מארבעה, אין מצטרפין. במה דברים אמורים, בזמן שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון. ובמה דברים אמורים, בזמן שלא נתפון לרבות. אבל נתפון לרבות, אפלו קר טוב בכל השנה, מצטרפין לשלשה לגין:

דשנת (דף יג) הני שלשה לוגין משנים או שלשה כלים מצטרפין, מארבעה אין מצטרפין: במה דברים אמורים – למשנים ושלשה כלים מצטרפין: בזמן שלא נתפון לרבות – אמקוה קאי, שלא נתפון להוסיף עליו כדי להרבות בו מים: אפילו קר טוב – שיעור מועט אחד משקים וארבעה בלוג:

רע"ב – (ד) מכלי אחד משנים וכו' – סיומא דמלתייהו דרצנן היא: תשעה קבין מים – בעל קרי חולה שאינו יכול לטבול, אם נתנו עליו תשעה קבין מים, טהור. ואשמעינן מתניתין דלא שנה מכלי אחד לא שנה משנים או שלשה כלים: וכן טהור שנפלו על ראשו ועל רבו שלשה לוגין מים שאובין – דפוסל את התרומה, כלאמרינן פרק קמא

גמרא – נדה דף ט' ע"ב

תניא אמר להם רבי אליעזר לחכמים מעשה בריבה אחת בהיתלו שהפסיקה שלש עונות ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דיה שעתה אמרו לו אין שעת הדחק ראייה מאי שעת הדחק איכא דאמרי שני בצורת הווי איכא דאמרי טהרות אפיש לעבידא וחשו רבנן להפסד דטהרות תנו רבנן מעשה ועשה רבי כר' אליעזר לאחר שנזכר אמר כדי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק מאי לאחר שנזכר אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כר' אליעזר אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כוותיה אלא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר ומאי לאחר שנזכר לאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה אמר כדי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק:

רש"י על הגמרא

בהיתלו – שם מקום: שני בצורת הווי – ואיכא הפסד מרובה חששו: לאחר שנזכר – שלא יפה הורה:

זוהר – בראשית דף מז' ע"ב

ויכל אלהים ביום השביעי דא תורה שפעל פה דאיהו יום שביעי, וביה אשתכלל עלמא דאיהו קיומא דכללא. מלאכתו אשר עשה ולא כל מלאכתו,

חק לישראל – פרשת לך לך יום ו'

דָּהָא תּוֹרָה שְׂפָכְתָּב אִפִּיק כִּלְא בְּתוֹקְפָא דְכְּתָב דְנִפְיָק מִחֲכֻמְתָּא. תְּלַת זְמַנִּין
הָכָא בֵּיזִים הַשְּׁבִיעִי. וַיְכַל אֱלֹהִים בֵּיזִים הַשְּׁבִיעִי. וַיִּשְׁבּוּת בֵּיזִים הַשְּׁבִיעִי.
וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי. הָא תְּלַת. וַיְכַל אֱלֹהִים בֵּיזִים הַשְּׁבִיעִי, דָּא
תּוֹרָה שְׂבַעֲל פְּהָ, דְעָם יוֹם הַשְּׁבִיעִי דָּא אֲשַׁתְּכַלֵּל עֲלֵמָא כְּדָקָא אֲמָרוּ:
וַיִּשְׁבּוּת בֵּיזִים הַשְּׁבִיעִי, דָּא יְסוּדָא דְעֲלֵמָא. בְּסַפְרָא דְרַב יִיבָא סָבָא דָּא יוֹבְלָא
וְעַל כֵּן כְּתִיב הָכָא מִכָּל מְלָאכְתּוֹ דְכִלְא נִפְיָק מִנֵּיהּ. וְאַנּוּ דָּא יְסוּדָא
כְּדָקָאמְרוּ דָּהָא נִיחָא בֵּיהּ הָוָה יִתִּיר מִכִּלְא:
וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי. דָּא כְּהֵן גְּדוּל דְמִבְרָךְ לְכִלְא וְהוּא נְטִיל
כְּרִישָׁא דְתַנּוּ כְּהֵן נוּטֵל בְּרֵאשׁ, וּבְרַכָּאן בֵּיהּ שְׂרִיין לְבְרַכָּא וְאִקְרִי שְׁבִיעִי:

הלכה – שולחן ערוך יורה דעה סימן רנ"ה

סימן רנה – להרחיק מקבלתה:
(א) לעולם ירחיק אדם עצמו מהצדקה ויגלגל עצמו בצער, שלא יצטרך לבריות. וכן צו
חכמים: עשה שבתך חול, ואל תצטרך לבריות. ואפילו היה חכם מכובד והעני, יעסוק
באמנות ואפי' באמנות מנוולת, ואל יצטרך לבריות:
(ב) כל מי שאינו צריך ליטול מהצדקה ומרמה העם ונוטל, אינו מת עד שיצטרך
לבריות. וכל מי שצריך ליטול ואינו יכול לחיות אלא אם כן יטול, כגון זקן או חולה או
בעל יסורין, ומגיס דעתו ואינו נוטל, הרי זה שופך דמים ומתחייב בנפשו ואין לו
בצער אלא עונות וחטאים. וכל מי שצריך ליטול ומצער עצמו ודוחק את השעה וחי
חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור, אינו מת עד שיפרנס אחרים, ועליו הכתוב אומר:
ברוך הגבר אשר יבטח בה' (ירמיה יז, ז):

לע"נ

זאב וזיים בן שרה, גר גבריאל בן סוזן, דניאלה פורטונה בת רחל, צדיקה בת שרה ז"ל